CÂNTECUL BRADULUI ÎN ȚINUTUL PĂDURENILOR, HUNEDOARA

Lect. univ. dr. ALINA STAN
Academia Națională de Muzică „Gheorghe Dima" Cluj-Napoca

Din anul 2014, **Alina STAN** este lect. univ. dr. în cadrul Academiei Naționale de Muzică „Gheorghe Dima" din Cluj-Napoca, la Modulul de Muzică Vocală Tradițională Românească, ce cuprinde trei discipline: *Cânt popular*, *Ansamblu tradițional* și *Notarea și transcrierea muzicii tradiționale românești*. Activitatea sa didactică cuprinde și predarea disciplinei *Folclor muzical românesc,* la învățământul la zi, limba română și engleză, și la Departamentul de Învățământ la Distanță și Frecvență Redusă. De peste 10 ani, este instructorul *Ansamblului de Muzică Tradițională Românească ICOANE,* condus de către prof. univ. dr. Ioan Bocșa, ansamblu de renume în România, cu un bogat repertoriu autentic. Absolventă a secției Pedagogie muzicală (2003) și a Masteratului în Arta muzicală / Sinteze Muzicologice (2005), a obținut titlul de Doctor în Muzică, în anul 2008, la specializarea Etnomuzicologie, cu teza *Limbajul muzical al colindelor din Transilvania*, coordonator științific prof. univ. dr. Ileana Szenik. Încă din anii studenției, a făcut parte din echipe de cercetare folclorică, realizând culegeri directe în teren, specializându-se în transcrierea pe portativ a muzicii vocale tradiționale și în clasificarea tipologică muzicală.

REZUMAT

În cadrul cântecelor rituale funebre cu origine precreștină din folclorul muzical românesc, cântecul bradului este o categorie tematică distinctă. Cu o arie geografică de răspândire restrânsă a obiceiului (nordul Olteniei, Banatul, sudul Transilvaniei), cântecul bradului îl găsim cu precădere în Ținutul Pădurenilor, Hunedoara. Mărturie stau culegerile efectuate în zonă de către Béla Bartók, acum mai bine de o sută de ani, culegerile Emiliei Comișel și ale echipei de cercetători din București, culegeri realizate acum 70 de ani, și, nu în ultimul rând, cele realizate în 2017 de către prof. univ. dr. Ioan Bocșa și lect. univ. dr. Alina Stan, care au înregistrat 26 de melodii cu această tematică. Cântecul ritual executat în grup, numai de către femei, de mare forță interpretativă și încărcătură sufletească, prezintă elemente muzicale și literare distincte față de alte zone. În acest sens, vom realiza o analiză comparată a variantelor melodice, având în vedere: identificarea trăsăturilor muzicale definitorii; modificările produse în timp; existența unui tip melodic în mai multe sate sau existența mai multor tipuri melodice în același sat; identificarea tipului melodic cu cea mai mare rezistență în timp, fiind

cules în toate perioadele de cercetare. Chiar dacă, în prezent, zona este mai puțin locuită, cu o populație îmbătrânită, varietatea și multitudinea de cântece culese ne demonstrează faptul că acestea sunt vii în memoria oamenilor din întreg Ținutul Pădurenilor, în multe comunități practicându-se după cutume străvechi.
Cuvinte cheie: ***cântec ritual funebru, cântecul bradului, tip melodic, Ținutul Pădurenilor, Hunedoara***

În forma sa tradițională, ritualul funebru integra o serie de practici străvechi, unele bazate pe credințe precreștine, fiind însoțite de producții muzicale. De la aflarea morții unui om până la înmormântare, se înfăptuia un obicei impresionant, care înlesnea despărțirea celui decedat de lumea celor vii, trecerea și integrarea sa în lumea celor „fără dor". La fel ca în cazul ceremonialului nunții, toate pregătirile de înmormântare și ceremonia în sine implicau întreaga comunitate sătească. Fiind un moment de mare durere sufletească, atât pentru familie, cât și pentru comunitate, se respectau anumite reguli impuse de tradiție; oamenii își cunoșteau foarte bine rolul pe care îl aveau în desfășurarea ritualului, cum ar fi: membrii familiei erau cei care plângeau plecarea persoanei dragi; grupul de femei, care nu erau rude cu cel decedat, interpreta cântecele rituale; flăcăii sau bărbații asigurau ajutorul fizic necesar.

Din punct de vedere muzical, repertoriul funebru[1], în general, cuprinde: melodii vocale (cântecul ritual, bocetul, verșul) și melodii intrumentale (semnale funebre la bucium, în zonele montane, sau trâmbiță, în Oaș și Maramureș, bocitul din fluier, în zonele pastorale).

Repertoriul vocal este cel mai bine reprezentat. **Cântecele rituale funebre** au o pondere însemnată în cadrul obiceiului; practicarea lor se mai semnalează, în prezent, doar în câteva zone ale țării noastre (nordul Olteniei, Banatul, sudul Transilvaniei). Le găsim sub diferite denumiri: *a bradului, a buhașului, a zorilor, a țarinii, a drumului, hora mortului, cocoșdaiul, harângul, de petrecut*. Acestea se cântau numai în grup, de către femei, cu o voce puternică, guturală, în diferite momente ale ritualului. **Bocetele**, adevărate plângeri ale sufletului, cântate individual, pot fi regăsite în orice moment al desfășurării ritualului sau chiar la mulți ani după eveniment. De obicei, în Transilvania, se găsesc sub denumirea de: *cântare după mort*, *morțască*, iar în Ținutul Pădurenilor, *de glăsit*. **Verșul** este o producție semicărturărească, alcătuită și cântată de către cantor, după terminarea prohodului. Melodia este specifică locului, împrumutată din cântarea de strană.

În prezentul studiu dedicat cântecelor rituale funebre din Ținutul Pădurenilor, ne vom îndrepta atenția asupra unei teme literare de o deosebită frumusețe, ***cântecul bradului***. Zona a fost cercetată prima oară de către Béla Bartók,

[1] Pentru mai multe informații, a se vedea Ileana Szenik, *Folclor. Modul de Studiu pentru Studii Universitare prin Învățământ la Distanță*, Editura MediaMusica, Cluj-Napoca, 2010, p. 125-132.

în decembrie 1913 și ianuarie 1914, acesta ajungând în satele Cerbăl, Ghelari și Feregi, de unde a cules în jur de 80 de melodii, înregistrate pe fonograf. Din întreg materialul, repertoriul funebru cuprinde trei bocete și cinci cântece rituale, dintre care patru melodii sunt *A bradului* (variante culese din toate cele trei sate). În studiul său, intitulat *Dialectul muzical al românilor din Hunedoara*[2], a semnalat drept categorie numai bocetul, doar în nota de subsol aducând lămuriri asupra diferențelor tematice: „3. Felurite melodii funebre, cunoscute sub numele de bocet (în notă: Pe alocurea numite «după morți», «vaiet», «zorilor», «cântecul bradului»)".[3]

O echipă de specialiști de la Institutul de Folclor din București (Emilia Comișel, Mariana Kahane, Ilarion Cocișiu, Ovidiu Bârlea) a cercetat această zonă între anii 1946-1960, culegerea finalizându-se cu publicarea *Antologiei folclorice din Ținutul Pădurenilor*[4], ce cuprinde în jur de 150 de melodii, culese din 12 sate. Dintre acestea, am identificat trei bocete și zece cântece rituale funebre, dintre care șapte melodii sunt *Cântecul bradului* (culese din sate diferite).

Parcurgând cele două colecții din Ținutul Pădurenilor la disciplina *Cânt popular* și fiind impresionați de frumusețea și complexitatea acestui material, în anul 2017, am realizat o amplă cercetare a zonei, împreună cu prof. univ. dr. Ioan Bocșa, în care, mânați de multă curiozitate, ne-am propus să vedem situația din teren după o sută de ani. Am parcurs 31 de așezări din Ținutului Pădurenilor și am înregistrat 337 de melodii, dintre care 100 aparținând repertoriului funebru: 30 de bocete și 70 de cântece rituale. Dintre acestea, 26 sunt *Cântecul bradului*. Cercetătorul Rusalin Ișfănoni a realizat, de asemenea, culegeri în această zonă, în anii `80, adunând peste 200 de melodii, zece dintre acestea având ca temă *Cântecul bradului* (materialul muzical este alăturat culegerilor recente efectuate de către noi).

Cântecul bradului, categorie tematică distinctă a repertoriului funebru, este parte integrantă a unui ceremonial aparte. Rusalin Ișfănoni a cercetat îndelung această zonă și a realizat o impresionantă monografie[5], în care obiceiul înmormântării este prezentat în cele mai mici detalii. Vom expune o scurtă descriere a obiceiului, evidențiind particularitățile specifice zonei:

> „O particularitate a ritualului de înmormântare din Ținutul Pădurenilor apare când defunctul este un om tânăr. Indiferent dacă el este necăsătorit sau căsătorit, trebuie să «i se ducă brad».

[2] Béla Bartók, „Dialectul muzical al românilor din Hunedoara", trad. C. Brăiloiu, în *Muzică și poezie, Revista Filarmonicei*, anul I, nr. 4, Editura Fundațiilor Culturale Regale, București, 1936, pp. 6-14.
[3] *Idem*, p. 6.
[4] Emilia Comișel, *Antologie folclorică din Ținutul Pădurenilor (Hunedoara)*, ediția a II-a, Editura Muzicală, București, 1959.
[5] Rusalin Ișfănoni, *Pădurenii Hunedoarei*, Editura Mirabilis, București, 2006.

> Încă din prima seară a priveghiului, «gazda» din casa mortului numește doi tineri (de obicei rude) care vor merge în pădure, «să aducă bradul»; tot acum se anunță și femeile care vor cânta bradul.
> În ziua înmormântării, dis de dimineață, cei doi feciori, având la ei securi, pleacă la pădure, acolo unde știu ei că sunt brazi potriviți pentru ceea ce le trebuie lor, apoi aleg unul dintre aceștia, înalt de șase-șapte metri, cât să-l poată duce pe umeri. După ce își fac cruce, îl taie, cu mare grijă însă, deoarece nu trebuie să atingă pământul ori să cadă jos; unul dintre feciori îl ține, iar celălalt îl curăță de cetină, până la jumătate. Când au terminat, pleacă cu bradul, dus pe umeri, spre marginea pădurii, unde îi așteaptă grupul femeilor, care vor interpreta Cântecul bradului. Numărul acestora este totdeauna fără soț, cinci, șapte, nouă. Ele încadrează bradul, trei de-o parte și patru de cealaltă parte a vârfului, pornind astfel spre sat și cântând bradul, de răsună dealurile și văile."[6]

Pentru a face și mai transparentă această realitate etnografică, prezentăm, în continuare, textul unui cântec cules de către noi, în iunie 2017, din satul Feregi, interpretat de către un grup de femei:

– Śet'ină d'e bradu,
Śe t'e̯-ai̯ obliśitu,
Đin codru̯-ai̯ porńitu?
– Ie̯u̯ n-aș fi porńitu,
Numa am avutu
Un frat'e źuratu
Și i̯el o mânatu
Doi̯ voi̯ńiś din satu,
Cu dǫu̯ă topǫră,
Źos să mă dobǫră.
Źos mă doborâră,
Fai̯n mă curățară,
Pă umeri̯ mă-lu̯ară,
Cu mińe plecară
P-o rar'e cărar'e,
P-un pripor la val'e
P-un d'eluț frumosu,
P-un pripor[i] în źosu.
'N cal'e̯a mę veńiră
Tăt ńevęste-nalće,
Jălńiśe-mbrăcaće,
Pă mińi̯ să mă cânće.
Pă mińi̯ mă cântară
Și-n sat mă băgară,
La o poa̯rt[ă]-al'e̯asă,
La fraćele̯-acasă.
'N ocol mă băgară,
Pă cas mă propćiră,
Fai̯n mă înflorară
Cu flori̯ de fonfiu,
Đ e̯-amar să le fiu;
Cu flori̯ d'e izlazu,
Le făcui̯ năcazu. (x3)

Culegător: Ioan Bocșa, Alina Stan, 2017
Transcriere text: Cosmina Mocanu

Continuând descrierea obiceiului, cercetătorul Rusalin Ișfănoni relatează:

> „Ajunși la gospodăria mortului, feciorii reazămă bradul cu vârful de streașina casei, pentru a fi împodobit, misiune ce revine fetelor. Ele leagă de crengile bradului ciucuri de lână colorată în roșu, vânăt, floarea piersicului (ciclamen) etc. Mai nou, se folosesc panglici colorate de mătase sau chiar fâșii din hârtie creponată. Sub cetină, ele leagă cișcineul, un batic roșu din cașmir, purtat numai de fete, la sărbători, iar în vârf, un clopoțel. În timp ce

[6] *Idem*, p. 295.

fetele împodobesc bradul, femeile interpretează un alt fragment, specific acestui moment".[7]

Prezentăm în continuare textul unui cântec cules de către noi, în august 2017, din satul Vadu Dobrii, interpretat de către un grup de femei:

|: Ĉișĉiińeu̯ rotatu̯, :|
|: Gr'ecul đe ćę̯-o datu̯ |
Rău̯ ćę̯-o blăstămatu̯ (x 4)
|: Ca tu să nu staiu̯ :|
Niśi̯ la fęće-n capu̯,
Numa-n vârv đe bradu̯,
|: Pluạia̯ să će pluạie̯, :|
|: Vântu să ćе-nduạie̯, :|
|: Ńeạuạ să će ńingă, :|
|: Źeru să će strângă. :|

Culegător: Ioan Bocșa, Alina Stan, 2017
Transcriere text: Cosmina Mocanu

Momentul culminant al ritualului este descris astfel: „Pe drumul către cimitir, bradul deschide cortegiul funerar, femeile care-l cântă merg înainte, două dintre ele ținând cu mâna de cetina sa".[8]

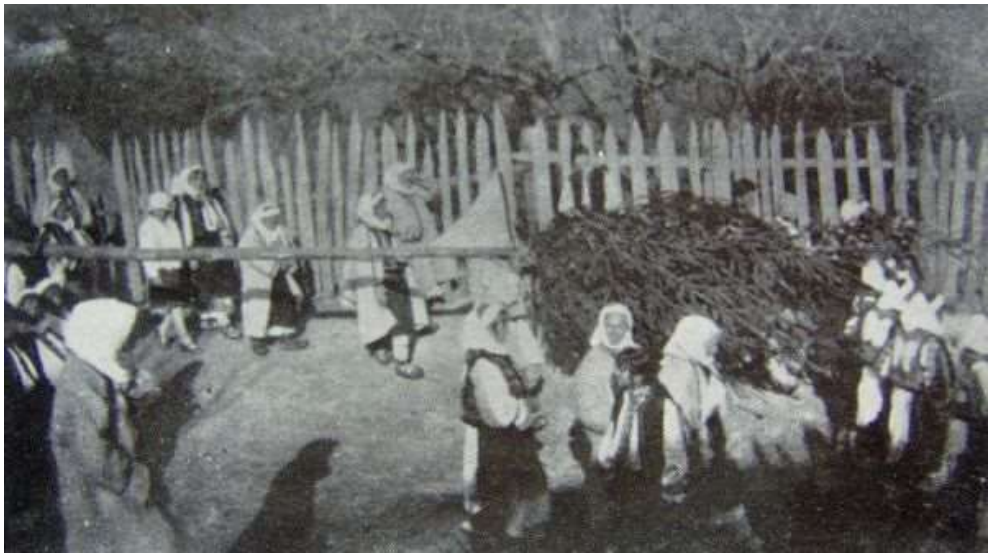

Figura 1. Femei însoțind bradul, de-o parte și de alta. Fotografie din Fondul „Tache Papahagi"[9] al Institutului „Arhiva de Folclor a Academiei Române", Cluj-Napoca

[7] *Idem*, p. 296.
[8] *Idem*, p. 297.
[9] Tache Papahagi, *Images d'ethnographie roumaine: (daco-roumaine et aroumaine)*, vol. II, Societatea Cultural-Națională Apostol Margarit, București, 1928, p. 170.

La finalul slujbei de înmormântare, bradul era „împlântat" lângă crucea celui care a murit (vezi *Figura 2*[10]). Cercetătorul Rusalin Ișfănoni semnalează și faptul că, în unele sate (Cerișor, Socet), femeile care au cântat bradul se mai duc șase duminici la rând să cânte la mormânt.

În ce privește modalitatea de interpretare, cântecele se cântă numai de către femei, cu o voce foarte puternică, cu emisie de piept, metalică. Am observat, prin parcurgerea textelor, că aceste cântece sunt foarte lungi (zeci de versuri), de obicei strofele aducând doar un vers nou și, astfel, pot dura foarte mult timp. Ileana Szenik a făcut o remarcă foarte importantă vizavi de acest aspect: „În acest tempo lent, execuția în grup este dificilă; pentru a asigura unitatea cântării și pentru a păstra succesiunea justă a motivelor tematice din textul foarte lung, execuția este condusă de cea mai bună cântăreață și cunoscătoare a textului; ea începe singură strofele, celelalte intrând numai după două-trei silabe (de altfel, această manieră de execuție este prezentă și la alte cântece ceremoniale)"[11].

Figura 2. Brad împlântat la mormânt. Fotografie din Fondul „Tache Papahagi" al Institutului „Arhiva de Folclor a Academiei Române", Cluj-Napoca.

Cântecul bradului – trăsături muzicale

Analizând variantele identificate în colecțiile prezentate și în materialul cules de către noi în teren, observăm că melodiile prezintă trăsături comune, chiar dacă au fost culese din sate diferite. Elementele cele mai stabile ce au grupat melodiile în jurul unor tipuri melodice sunt structura arhitectonică în strânsă legătură cu profilul cadențial și profilul melodic general al strofei.

Cea mai simplă structură arhitectonică, de două rânduri melodice, o regăsim în cinci variante culese în cercetarea recentă, care au textul *Brad încetinat*. Acest tip melodic a fost identificat de către noi în satele Meria, Hășdău și Cernișoara-Florese. Tipul melodic are următoarele trăsăturile muzicale: versuri tripodice, ritm ceremonios, o structură sonoră de pentacord minor cu finală pe

[10] *Idem*, p. 170.
[11] Ileana Szenik, *Folclor. Modul de Studiu pentru Studii Universitare prin Învățământ la Distanță*, Editura MediaMusica, Cluj-Napoca, 2010, pp. 128-129.

treapta întâi și subfinală (ambitusul poate fi extins în acut – *do, re*). Formulele melodice inițiale pleacă fie din grav (*re-sol*), fie din registrul mediu (*mi-si*, *sol-si*, *la-si*). Forma prezintă structura elementară de două rânduri melodice AB, cadențe VII 1, profil melodic general uniliniar.

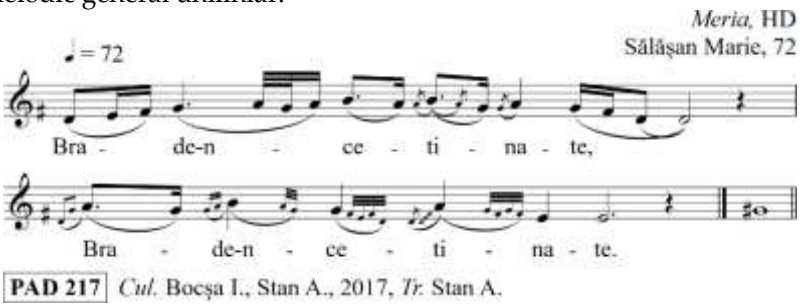

Exemplul 1. Culegere Ioan Bocșa, Alina Stan, material inedit

Cu aceleași trăsături muzicale, acestor variante li se alătură încă 12 melodii culese de noi din satele: Vadu Dobrii, Hășdău, Dăbâca, Goleș, Feregi, Poienița Voinii, Runcu Mare, Bunila și o melodie din satul Goleș publicată la nr. 43 în colecția Comișel. Versurile au tot structură tripodică, dar textele sunt mai diferențiate: *Brad încetinat*, *Cetină de brad* sau *Brade, brăduț, brade*. Diferența față de varintele anterioare apare la nivelul formei; strofa este amplificată la patru rânduri melodice, amplificare realizată prin dublarea strofei (ABAB), prin introducerea unui rând melodic diferit (ABCB) sau prin introducerea a două rânduri melodice diferite (ABCD). Datorită amplificării formei, plasarea cadențelor conturează un alt profil, descendent. În cadrul acestui tip melodic, tot cu o structură de patru rânduri melodice (ABAB – amplificare prin repetare) există și trei melodii cu personalitate aparte. La începutul cântării, pe prima silabă se intonează trei sunete excesiv de lungi, cu coroane (*re, sol, fa diez*). Vom prezenta comparativ două exemple, culese din comuna Bunila, la interval de 70 de ani; primul exemplu este preluat din Colecția Comișel, iar al doilea face parte din cercetarea noastră recentă:

42

BRADE CETINATE

Cîntecul bradului

Fgr. 14492.
Culeg. *O. Bîrlea.*

Com. *Bunila* — Hunedoara.
Inf. *Ghiura Petra*, 26 ani,
Nandra Eva, 26 ani,
Georgesc Eva, 27 ani,
Georgesc Ana, 55 ani,
Bobora Sofica, 60 ani.
1951

Rubato ♩=80

lungu intensiu lungu

Bra — de, ce- ti — na — te, Bra — de, ce — ti — na — te,

lungu

Bra — de, ce — ti — na - te, Bra - de, ce — ti — na - te.

Exemplul 2. Emilia Comișel, *Antologie folclorică din Ținutul Pădurenilor*, nr. 42

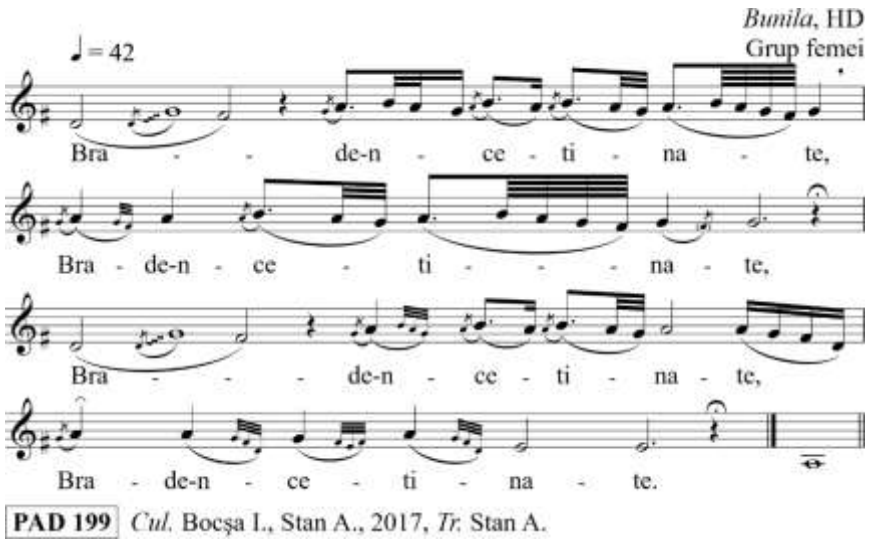
Bunila, HD
Grup femei
♩= 42
Bra - de-n - ce - ti - na - te,
Bra - de-n - ce - ti - na - te,
Bra - de-n - ce - ti - na - te,
Bra - de-n - ce - ti - na - te.
PAD 199 Cul. Bocșa I., Stan A., 2017, Tr. Stan A.

Exemplul 3. Culegere Ioan Bocșa, Alina Stan, material inedit

Acestui tip melodic i se alătură și un grup de 8 melodii care au aceleași trăsături muzicale cu variantele prezentate anterior, chiar similitudini: aceeași structură sonoră, aceeași ritmică, aceleași formule de cadențare, același profil melodic general descendent. Diferența constă în adăugarea unei celule ritmico-melodice în interiorul fiecărui vers, structura metrică devenind tetrapodică (literar, apar intercalate cuvintele marcate): *Brade, brade, brăduț, brade* sau *Cetină verde*

de brad). Și aici avem variante cu două rânduri melodice AB și trei rânduri melodice ABB. În colecția Comișel, apare o variantă publicată cu acest text, dar nu o vom lua în considerare, deoarece, din punct de vedere melodic, conține multe instabilități.

Prezentăm comparativ două melodii culese din aceeași localitate, comuna Bătrâna: în anul 1982, Rusalin Iștănoni a cules o variantă cu forma ABB, iar în prezent, noi am găsim acest cântec într-o formă simplificată AB, fără repetarea celui de-al doilea element:

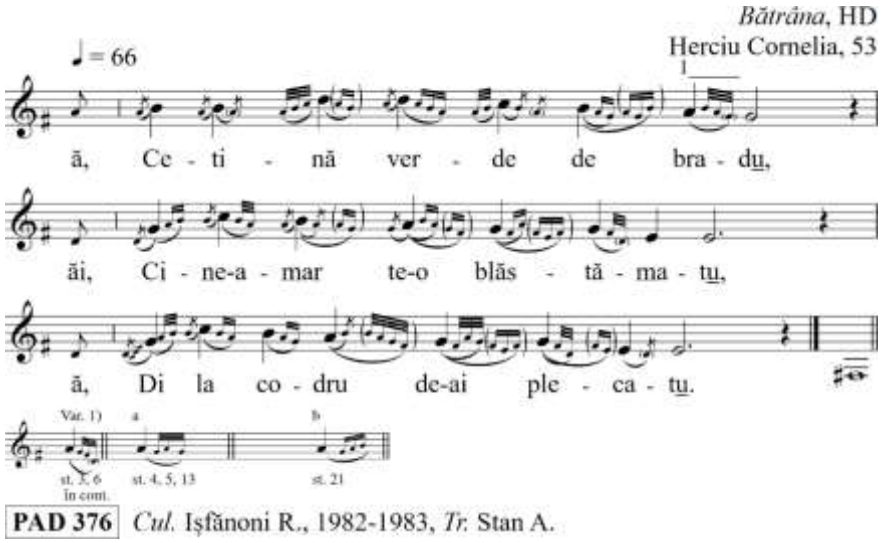
Bătrâna, HD
Herciu Cornelia, 53
♩ = 66
ă, Ce - ti - nă ver - de de bra - du,
ăi, Ci - ne-a - mar te-o blăs - tă - ma - tu,
ă, Di la co - dru de-ai ple - ca - tu.
Var. 1)
a
b
st. 2, 6 în com.
st. 4, 5, 13
st. 21
PAD 376 *Cul.* Iștănoni R., 1982-1983, *Tr.* Stan A.

Exemplul 4. Culegere Rusalin Iștănoni, material inedit

Exemplul 5. Culegere Ioan Bocșa, Alina Stan, material inedit

Un alt tip melodic distinct al cântecului bradului, atât din punct de vedere muzical, cât și literar, grupează 12 variante, culese din satele: Cerbăl, Muncelu Mare, Muncelu Mic, Lelese, Socet, Ulm, Sohodol, Feregi, Vadu Dobrii, Cerișor. Acestea se cântă numai pe textul *Cetină de brad*, iar la sfârșitul strofei muzicale prezintă o tăiere, o scurtare a ultimului vers (apocopă): *Cetină de! (brad), Rău te-ai dople! (cat)*, procedeu

nemaiîntâlnit în alte variante ale cântecului bradului din celelalte zone de circulație. Titlul deja specificat ne indică metrul tripodic al versurilor, ritmul este ceremonios, fiind cântat pe pulsații lente; structura sonoră este un penta-hexacord minor, cu terța fluctuantă (fa, fa#), terță ce apare mai ales în formula inițială *re-fa (#)-la*. Există variante cu trei rânduri melodice AAB și ABC cu cadență finală pe sunetul *mi*, profil descendent, în majoritatea cazurilor.

Prezentăm comparativ două variante culese la un interval de peste 70 de ani, din același sat, Muncelu Mare, prima variantă aparținând Colecției Comișel, iar a doua, culegerilor noastre:

39

CÎNTECUL BRADULUI[1]

Cetină de brad

Fgr. 10253 b.
Culeg. *I. Cocișiu.*

Com. *Muncelul Mare* — Hunedoara.
Inf. *Duma Măruța („a lui Crăciun"), 58 de ani,*
Dinga Valeria, 22 de ani.
1946

Poco rubato (Lento)

Ce - ti - nă de bra - du, Rău îmi doi - ple cu - tu, i Rău îmi doi - ple - (ca-tu)

Exemplul 6. Emilia Comișel, *Antologie folclorică din Ținutul Pădurenilor*, nr. 39

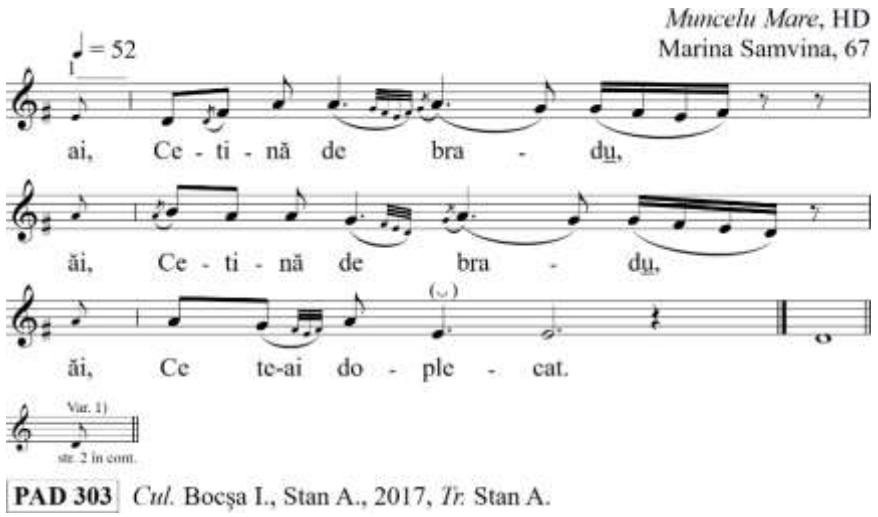
Muncelu Mare, HD
Marina Samvina, 67

♩ = 52

ai, Ce - ti - nă de bra - du,

ăi, Ce - ti - nă de bra - du,

ăi, Ce te-ai do - ple - cat.

Var. 1)
str. 2 în com.

PAD 303 *Cul.* Bocșa I., Stan A., 2017, *Tr.* Stan A.

Exemplul 7. Culegere Ioan Bocșa, Alina Stan, material inedit

În cadrul acestui tip, întâlnim și variante cu patru rânduri melodice (AABC, ABBC, ABCD), menținându-se profilul descendent. Este singura situație în care am

identificat aceeași melodie în cadrul fiecărei perioade de cercetare a zonei. Din satele Cerbăl și Feregi, au fost culese patru variante ale acestei melodii (*Romanian Folk Music* nr. 639 a, b, c, d) de către Bartók, în anul 1913; Comișel a cules aceeași variantă melodică din satul Cerișor (Comișel nr. 40, 41), în anul 1950, iar în prezent, noi am cules cinci variante melodice din satele Socet, Feregi, Vadu Dobrii, Cerișor și Lelese:

639a
A bradului
♪=148
1.-Ce-ți-nă de — bra--du-, Ce-ți-nă de — bra-du,
Ce-ți-nă de — bra--du, Ce-ți-nă de — brad,
2. str.
2. Ce te-aș dob-blin---ei--tu, Ce te-aș dob-blin---ei-tu,
Ce te-aș dob-blin--ei-tu, Ce — te-aș dob-blinci?
Var.
M. Gr. 13 ani Cerbăl (Hunedoară), Măria Costa (15), Susana Costa (16), 18.III.1914.

Exemplul 8. Béla Bartók, *Romanian Folk Music,* vol. II, nr. 639a

40
CETINĂ DE BRAD[1]
Cîntecul bradului
Fgr. 14131.
Culeg. Em. Comișel și O. Birlea.
Com. Cerișor – Hunedoara.
Inf. Poanta Măriuța („a lui Mocă"), 26 de ani
Ticula Maria, 27 de ani.
1950
Poco rubato ♩=88
Ce - ți - nă de tra - dz, a Ce - ți - nă de
tra - dz, a Ce - ți - nă de tra - dz, Ce - ți - nă de (tra-dz)

Exemplul 9. Emilia Comișel, *Antologie folclorică din Ținutul Pădurenilor*, nr. 40

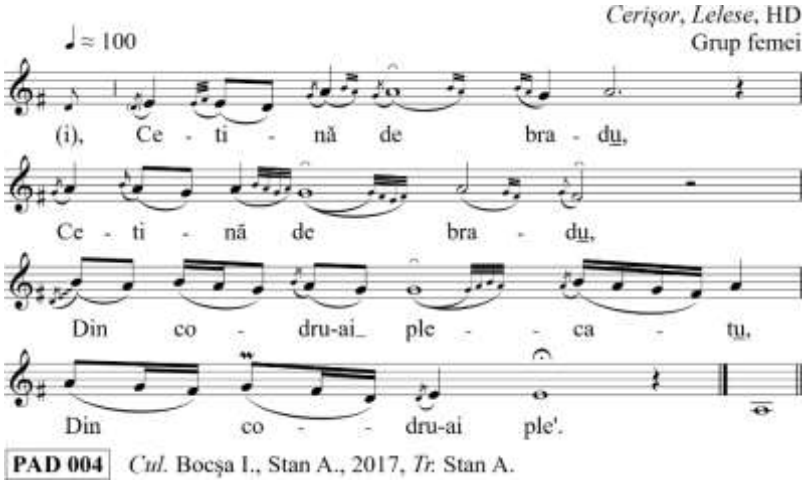
Cerișor, Lelese, HD
Grup femei
♩≈ 100
(i), Ce - ti - nă de bra - du,
Ce - ti - nă de bra - du,
Din co - dru-ai_ ple - - ca - tu,
Din co - - dru-ai ple'.
PAD 004 Cul. Bocșa I., Stan A., 2017, Tr. Stan A.

Exemplul 10. Culegere Ioan Bocșa, Alina Stan, material inedit

În cercetarea actuală, au mai fost culese în jur de 35 de cântece funebre, dar care prezintă trăsături muzicale distincte față de tipurile prezentate și textele literare ce aduc alte tematici: *Strîgă moartea la fereastă*; *Fii, progadie, făloasă; Lăsați, oameni, lăsați lucru; Apleacă-te, vârf de casă; Draga me și mama me; Hai, neamuri, la sărutare; De-ar fi lăsat Dumnezău* (pe aceste melodii aparținând altor tipuri, am identificat încă două exemple, dar cu tematica bradului: Bartók, nr. 640, și Comișel, nr. 45). În această ordine de idei, Ileana Szenik sublinia: „Totodată, este de menționat că multitudinea de denumiri ale cântecelor rituale dintr-o anumită zonă nu înseamnă întotdeauna și o multitudine de tipuri melodice, ci mai curând variante melodice foarte apropiate, diferite însă tematic, potrivit momentului”[12].

Concluzionând asupra acestei categorii distincte – *Cântecele bradului* din Ținutul Pădurenilor –, recunoaștem în analiza lor trăsături muzicale ce le plasează într-un strat arhaic. Textul poetic, o descriere a sorții triste a bradului, se structurează atât pe metru tripodic, cât și tetrapodic (a se vedea anexa 1), cu predominanța celui tripodic, acatalectic sau catalectic, în mod unitar cu completări silabice doar cu vocala u (*Cetină de bradu*), elementul specific fiind apocopa de la finalul strofei muzicale (*Cetină de!*). Structura sonoră predominantă este un pentacord minor, cu finală pe treapta întâi, ce aduce o amplificare a ambitusului prin intonarea subfinalei, iar în acut, prin atingerea sextei, septimei, uneori doar ornamental. Ritmul este în strânsă legătură cu modalitatea de interpretare în grup, într-un tempo lent, executat, în mare parte a ritualului, în mișcare. Se desfășoară pe pulsații lente, specifice ritmului ceremonios (uneori apropiindu-se de ritmul liber, *rubato*). Datorită acestei interpretări, pilonii principali ai melodiei sunt bogat ornamentați: apogiaturi scurte, lungi, simple, duble, multiple, anticipări. Structurile arhitectonice prezintă, în egală măsură, variante de la cele mai simple, de două rânduri melodice, până la

[12] *Idem*, p. 126.

structuri de trei și patru rânduri, realizate prin repetarea sau aducerea unui element structural diferit. Prin toate aceste trăsături muzicale, „cântecele rituale de înmormântare, deşi *sunt reprezentate de mai multe tipuri melodice*, au câteva caracteristici muzicale comune, ce le situează în cel mai vechi strat muzical, alături de cântecele ceremoniale de nuntă şi de seceriş",[13] concluziona autoarea Ileana Szenik. Aceste tipuri melodice nu au fost identificate în alte zone din Transilvania.

Constatăm faptul că, în Ținutul Pădurenilor, au fost întâlnite mai multe tipuri melodice ale *Cântecului bradului*, dar și situații când același tip melodic s-a cules din mai multe sate, aflate sau nu în vecinătate. Merită evidențiată rezistența în timp a acestor melodii, variantele prezentate comparativ stând mărturie pentru aceasta. Chiar dacă populația este îmbătrânită în această zonă, iar obiceiurile și-au pierdut din vigoarea de altădată, acest ritual al bradului încă se mai practică, cu toate că pentru aceasta este necesar să se adune femei din sate diferite.

BIBLIOGRAFIE

BARTÓK, Béla, „Dialectul muzical al românilor din Hunedoara", trad. C. Brăiloiu, în *Muzică și Poezie, Revista Filarmonicei*, anul I, nr. 4, Editura Fundațiilor Culturale Regale, 1936, pp. 6-14

BARTÓK, Béla, *Rumanian Folk Music*, vol. II, III, ed. Benjamin Suchoff, Haga, 1967

COMIȘEL, Emilia, *Antologie folclorică din Ținutul Pădurenilor (Hunedoara)*, Editura Muzicală, București, 1959

COMIȘEL, Emilia, *Antologie folclorică din Ținutul Pădurenilor (Hunedoara)*, ediția a II-a, Editura Muzicală, București, 1964

COMIȘEL, Emilia, **RODAN-KAHANE, Mariana**, „Pe urmele lui Béla Bartók în Hunedoara", în Revista *Muzica*, Tom V, nr. 9, 1955, pp. 9-23

GENNEP, Arnold van, *Riturile de trecere*, Editura Polirom, Iași, 1996

IȘFĂNONI, Rusalin, *Comuna Lelese – Monografie*, Editura Călăuza v. b., Deva, 2018

IȘFĂNONI, Rusalin, *Pădurenii Hunedoarei*, Editura Mirabilis, București, 2006

KAHANE, Mariana, **GEORGESCU-STĂNCULEANU, Lucilia**, *Cântecul Zorilor și Bradului*, Editura Muzicală, București, 1988

LÁSZLÓ, Francisc, *Béla Bartók și muzica populară a românilor din Banat și Transilvania*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2003

MÎRZA, Traian, „Ritmul vocal acomodat pașilor din mersul ceremonios, un tip distins al ritmicii populare românești", în *Lucrări de muzicologie*, vol. 10-11, 1974-1975, Cluj-Napoca, pp. 245-255

NICOLA, Ioan, SZENIK, Ileana, MÎRZA, Traian, *Curs de folclor muzical*, vol. I, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1963

PAPAHAGI, Tache, *Images d'ethnographie roumaine: (daco-roumaine et aroumaine)*, vol. II, Societatea Cultural-Națională Apostol Margarit, București, 1928

SZENIK, Ileana, *Folclor. Modul de Studiu pentru Studii Universitare prin Învățământ la Distanță*, Editura MediaMusica, Cluj-Napoca, 2010

[13] *Idem*, p. 128.

Anexa

Cântecul bradului – variantă de text tetrapodic: *Brade, brade, brăduț, brade*
(satul Ruda, informator: Catrina Anișca, 74; Dan Viorica, 67)
Culegător: Ioan Bocșa, Alina Stan, 2017
Transcriere text: Cosmina Mocanu

|: – Brađe, brađe, brăduț, brađe, :|
|: Śe, brađe, ț-ai d-obriśitu, :|
|: Cân đin codri ai porńitu, :|
|: Đin codri, đin livez verzu :|
|: Și đi la izvọră răśiu, :|
|: Aiś la pętrile-ăl săśiu?:|
|: – Da' ńiś ieu n-aș fi plecatu, :|
|: Da-am avut fraće źuratu,:|
|: Aiśea, la voi în satu. :|
Dictat:
După mińe o mânat
Doi veri buńi a lui, đin sat.
Codru l-or înconjurat,
Pân pe mińi m-or căpătat
AșĄ nalt ș-așĄ îtat;
Pingă mińe s-or întuors
Ș-or văzut că mi-s frumuos,
Pingă mińe s-or suśit
Ș-or văzut că-s învălit.
Cu topuară m-or tăiat,
Źos đe vatră am picat,
Crenźile s-or đeźd'inat,
Cu bărđiț m-or curățat
Și m-or luat și or plecat,
Cân suarele-o scăpătat.
Și cu mińe-or însărat,
La o marźine de sat,
M-or lăsat propćit p-on gard.

Vai, śe urât m-o mâncat,
Pân cocoșîĻ or cântat,
Pân să zărię zările,
Đe pleca muierile
Đin tăće ocualele
Să îș mâńe marhăle.
După mińe o mânat
Patru veri a lui đin sat
Și cu patru verișuare.
Verișuori mă legăna,
Verișuare mă cânta,
Cu mińe acasă aźunźę,
Pă două ruz mă propćę,
Cu piruańe mă prinđę
Și pă cruśe mă ĉićę,
Și cu mińe iar porńę
La beserica săćească,
Acolo să mă săđească.
Ĉișĉińeu mare, rotat,
Grecońița đe će-o dat,
Cân pă ćińe će-o tăsut,
Trii fire đin ćińe-o rupt,
Pă două le-o înnodat
Și pă unu l-o zoițat,
Ș-așă rău će-o blăstămat
Să nu stai și tu pă cap,
Ńiśi-n ladă-mpăturat,
Numa-ntr-o cruambă đe brad;
Vânturile să će bată
Și suarele să će ardă,
Să će ńingă ńeile,
Să će pluaie ploile.
Brađe, sub śećina tę,
Ćinăr voinic putrezĄ,
Su śećina tę a vęrđe
Ńim'e-n lume nu-l mai vęđe.